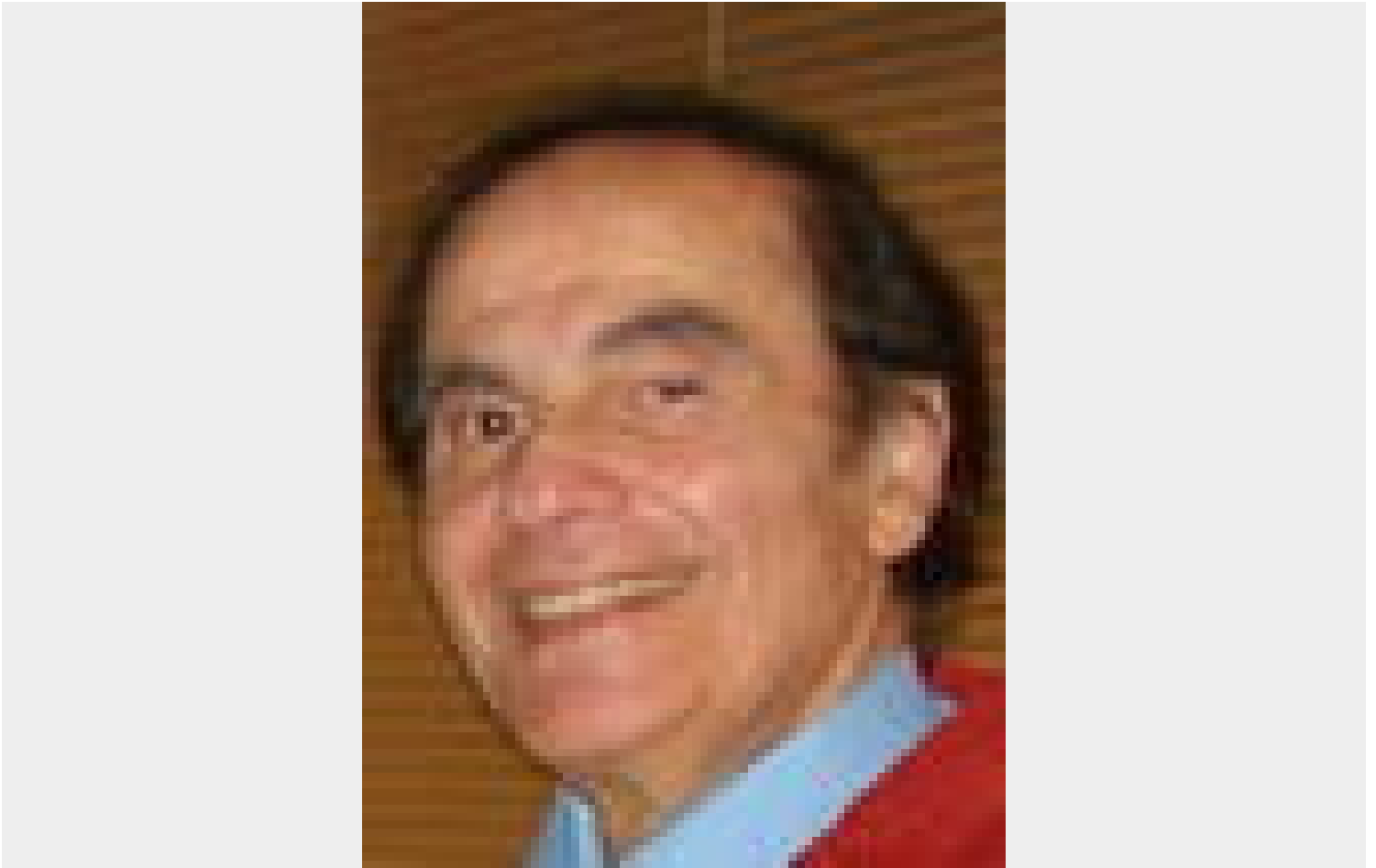

ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ` ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Posted on October 15, 2011 by Keghart

Category: [Opinions](#)

Prof. Khatchatur I. Pilikian is foremost an artist. In this in-depth and yet clear description of complex matters, such as love, sex and politics, he presents an analysis of what drives individuals, peoples and civilizations. It's worth reading more than once.- Editor

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ - Մտորումներ

Գրեց՝ Խաչատուր Ի.Փիլիկեան, Լոնտոն, 18 Հոկտեմբեր 2011

ՍԵՐԸ, ՍԵՌԱՅԻՆԸ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսած են, կ՝ըսեն ու կը կրկնեն. __ քաղաքականութիւնը բարոյականութիւն չի ճանչնար; Ան՝ ճշմարտութիւններու քողարկումն է, խաբեբայութիւն է, խոստմնադրուժ գործունեութիւն մըն է, անպարկեշտութիւն է, ա՛յս է ա՛յն է եւ նոյնիսկ ամենաշռնդալիցը՝ քաղաքականութիւնը պոռնկութիւն է...:

Prof. Khatchatur I. Pilikian is foremost an artist. In this in-depth and yet clear description of complex matters, such as love, sex and politics, he presents an analysis of what drives individuals, peoples and civilizations. It's worth reading more than once.- Editor

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ - Մտորումներ

Գրեց՝ Խաչատուր Ի.Փիլիկեան, Լոնտոն, 18 Հոկտեմբեր 2011

ՍԵՐԸ, ՍԵՌԱՅԻՆԸ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսած են, կ՝ըսեն ու կը կրկնեն. __ քաղաքականութիւնը բարոյականութիւն չի ճանչնար; Ան՝ ճշմարտութիւններու քողարկումն է, խաբեբայութիւն է, խոստմնադրուժ գործունեութիւն մըն է, անպարկեշտութիւն է, ա՛յս է ա՛յն է եւ նոյնիսկ ամենաշռնդալիցը՝ քաղաքականութիւնը պոռնկութիւն է...:

Բայց նաեւ, կ՝ըսեն ու կը կրկնեն որ ան՝ յոյժ բաղձալի է, նոյնիսկ հիանալի է ու նախանձելի, այնչափ մը որ ափսոսանք կը զգան թէ հայերը ինչու նմանօրինակ քաղաքականութիւն չեն գիտցած ու չեն գիտեր գործադրել, եւ մանաւանդ նմանակ քաղաքագետներ ալ չունին, ինչպէս օրինակ՝ Թուրքերը, Հրեաները, Անգլիացիները եւ մասամբ նորին:

Եւ այս ըսող ու կրկնողները ոչ միայն **“չէզոք”** մարդիկ են, այլեւ կուսակցականներ, նոյնիսկ կուսակցական ղեկավարներ ու հաւաքականութեան գլխին թառած պատասխանատու անձնաւորութիւններ. եւ մինչեւ իսկ անյանձնառու բայց **“ձեռնլուացող”** արուեստագետներ ու մշակոյթի գործիչներ:

Դեռ եւս հասկնալի է եւ սպասելի **“չէզոքներու”** եւ անյանձնառու **“երեւելիներու”** ապաքաղաքականացման յորդորանքները եւ ուրեմն իրենց հակաքաղաքականութիւնը: Ամենազարմանալին եւ անհաւատալին այն է սակայն, որ քաղաքականութեան մասին

Նմանօրինակ անուանակոչումները ետք վերոյիշեալ կուսակցական քարոզիչները ամենայն լրջութեամբ կը սպասեն որ հայ նոր սերունդը լսէ իրենց ու համոզուի այդպիսի քաղաքականութեամբ զբաղուելու:

Բայց, պարոնայք ու տիկնայք նմանօրինակ քաղաքականութեանց նմանակ քարոզիչներ, սթափեցեք՝ ի սեր հայութեան ներկային ու ապագային, ու մի յուսաք որ ձեր “գործած”, “գործելիք” եւ նոյնիսկ “չգործելիք մեղքերուն” համար ձեր գովերգած ինքնախարազանումով հմայուի ու նոյն մոլեգնութեամբ բռնկուի նաեւ հայ մատուց սերունդը: Բարեբախտաբար, ի հեճուկս ձեզ, հայ ժողովուրդին չէ պակասած ու չի պակսիր զաղափարի մարտնչողներ ու յանձնառու կուսակցականներ, նաեւ ոչ կուսակցականներ եւ նոյնիսկ “չէզոքներ”, ըլլան անոնք պատանի, երիտասարդ, հասուն կամ ալեհեր “անծինք նուիրեալք”: Թէ ինչու եւ ինչպէս: Պարտաւոր ենք ուշադրութեամբ մտածել այս մասին:

Քաղաքականութիւնը անհատի մը եւ մարդկային ընկերութեան հասարակարգի միւս անհատներու հետ փոխյարաբերութիւններու ընդհանրութիւնն է եւ նոյնը՝ հասարակարգերու, ժողովուրդներու ու պետութիւններու միջեւ, որոնց համագումարը ինքը **պատմութիւնն է:**

Ճիշդ է Անգլիացի պատմաքաղաքագետ Ճան Սիլին երբ կը գրէ թէ “**Պատմութիւնը անցեալի քաղաքականութիւնն է, իսկ քաղաքականութիւնը՝ ներկայի պատմութիւնը**” (Բրիտանական Քաղաքականութեան Աճը-- John Seeley, The Growth of British Policy 1895):

Քաղաքականութիւնը ուրեմն լոկ ընդհանրութիւն մը չէ, այլ փոխյարաբերութիւններու ստեղծարար ուժ մըն է: Միայն սեռային յարաբերութիւնն է իր բնութեամբ աւելի ուժգինը եւ ամենամիջականը որովհետեւ **կենդանական** է եւ ուրեմն կեանքի ստեղծիչ ուժն է: Քաղաքականութիւնը սակայն, **մարդկայնօրէն** ամենաուժգին փոխյարաբերութիւնն է որովհետեւ **ընկերային է՝ հասարակական:** Պատահական չէր որ Արիստոտել սահմանեց **մարդը** իբրեւ **ընկերային կենդանի**, աւելի ճիշդ՝ իբրեւ **քաղաքական կենդանի (Anthropos Fisel Politicon Zoon. POLITIKI)** որովհետեւ քաղաքականութիւնը ընդունուած էր իբրեւ քաղաք-պետութեան (**Polis**) եւ հասարակութեան ընկերային փոխյարաբերութիւններու արուեստ-գիտութիւնը:

Առողջարար է միշտ ի մտի ունենալ որբնութեան մէջ որեւէ յարաբերութիւն ֆիզիքական փոխյարաբերութիւն մըն է ինքնին, ֆիզիք-բնութիւն իմաստէն իսկ ելնելով: Սեռայինը՝ ֆիզիքական յարաբերութեան լոկ տեսակ մըն է, թեկուզ առաջնային եւ կենսական, սակայն սահմանուած եւ մարմնական: Սէրը՝ կուտակուած անսահմանութեան հայեցողական զգացում մըն է, հոգեկանօրէն էական: Սիրոյ անսահմանութեան մէջ է կուտակուած՝ սիրող զոյգի, ծնողական, զաւակի, եղբոր-քրոջ, ընկերական, ընկերային հասարակարգի, հայրենիքի, ժողովուրդի, բնութեան, աշխատանքի, արուեստի ու ճանաչողութեան եւ դեռ բազում սահմանուած հոգեմարմնային զգացողութիւնները, որոնց կարգին նաեւ բացառապէս մարմնական սեռայինը: Սահմանուածն է՝ անսահմանի մասնիկը, եւ մասնիկը՝ անսահմանութեան բջիջը:

Ընկերային կենդանի կը նշանակէ ուրեմն ոչ միայն **քաղաքական կենդանի** այլեւ **քաղաքական սեռային էակ:** Սեռայինի եւ քաղաքականի զուգահեռը լաւագոյնս կը բացայայտէ արմատական ճշմարտութիւն մը, որ էական է հասկնալու քաղաքականութեան բնոյթը: Սեռային յարաբերութիւնը սուկայ է ե՛ւ սիրոյ ստեղծարար զուգորդութեան մէջ, ե՛ւ պոռնկութեան: Ուրիշ խօսքով՝ ամեն սեռային յարաբերութիւն չի նշանակեր պոռնկութիւն: Քաղաքական սեռային էակ մարդն ու կինը սիրոյ այդ կուտակուած անսահմանութեան զգացումը կը զուգորդեն սեռային բերկրանքին, անհատական աւելի երջանիկ նոր կեանք մը կամ ընկերային նոր բջիջ՝ ընտանիք մը ստեղծելու տարերքով հարբեցած:

Հակաընկերային, մարդկային հասարակարգը ժխտող եւ անառողջ բարոյատնտեսական փոխյարաբերութիւններու բնոյթն է պարտադրած մարդուն եւ կնոջ, որ սեռայինը “շուկայ” հանեն վաճառքի: Հակառակ սեռային վաճառքին, այսինքն՝ պոռնկութեան հազարամեայ գոյութեան եւ “զարգացման” իբրեւ “ազատ շուկայի սպառողական առուտուր”, սիրոյ զուգորդութեան սեռային յարաբերութիւնը պահած է իր առողջ կուտակուած հմայքն ու ստեղծարար գեգեցկութիւնը, իբրեւ լինելութեան կտակ՝ նոր սերունդներուն: Պայքարը ճակատագրական է այլեւս, մարդկային առողջ հասարակարգի գոյատեւման համար;

Ահա այդ պայքարին է շահկապուած հասարակարգի ընկերային ամենաուժգին փոխյարաբերութիւնը՝ քաղաքականութիւնը: Սեռայինին զուգահեռ ուրեմն,

քաղաքականութիւնն ալ կրնայ ըլլալ կամ ‘պոռնկութիւն’, կամ ալ անձի մը ստեղծարար փոխյարաբերութիւնը մարդկային հասարակութեան հետ, վերջինիս աւելի ազատ, արդար ու երջանիկ կեանքի փոխակերպման տեսլականով տոգորուած:

Ժամանակի հրամայականն է՝ թօթափել մեր մատողաշ սերունդի գլխէն “գայլերու աւետարան” ի քարոզիչներու “անբարոյ”, “պոռնիկ” եւ մասամբ նորին անուանակոչումները քաղաքականութեան մասին: Ի փոխարէն, մեր նոր սերունդը դաստիարակել համայնքի, ժողովուրդի, հայրենիքի եւ մարդկային հասարակութեան հետ իբրեւ ստեղծարար փոխյարաբերութիւններ մշակող քաղաքական “անձինք նուիրեալք”:

Հապա “չեզոյք”ը -- պիտի հարց տար մեր ժողովուրդի շախչախիչ մեծամասնութիւնը: Այո, արժէ խօսիլ այդ մասին եւս:

Ինչպէս վերեւի յիշուած փոխյարաբերութիւններու զուգահեռները, **“չեզոյք” ն ալ կրնայ ըլլալ ժխտական եւ կամ դրական:** Թարմ է դեռ մեր յիշողութեան մէջ լիբանանեան քաղաքացիական պարերազմի վաղորդայինին հայ քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ ընդունուած **դրական չեզոյքութեան** քաղաքական դիրքորոշումը, որը ցարդ ամենաառողջը ու ամենաողջմիտը եղաւ ու մնաց: Լիբանանեան հայրենիքի ու ժողովուրդի հանդէպ ստեղծարար փոխյարաբերութիւններու պահպանման ու յարատեւման ոգով թելադրուած էր ա՛յդ, ու ոչ թէ պատեհապաշտութեամբ կամ “քաղաքական պոռնկամտութեամբ”, ինչպէս ոմանք ուզեցին բացատրել...

Ժխտական չեզոյքը ուրեմն, եսակեդրոն, շահամոլ բայց եւ մանաւանդ անտարբեր անձն է, **Տեւօքրաթիա** ստեղծած Ռամկապետական Յունաստանի քաղաքակրթութեան որակումով՝ **խոխօթս** ն է, ոչ-ընկերայինը, այն անձը որ **Փոլիթիք** ով՝ քաղաքականութեամբ հետաքրքրուած չէ եւ իր “ընկերային կենդանի” ըլլալը կը ժխտէ, այսինքն՝ **“ոչ-անձ”** է, **“չէ ոք”** -- զ միջանկեալ սաստկացուցիչով՝ **չեզոյք:** Յունարենի **խոխօս-խոխօթս** ը վերածուելով Լատիներենի **խոխօթա**, անցնելով Ֆրանսերենին ու հասնելով Անգլերենին կը մնայ նոյնը՝ **խոխիթ**՝ **ապուշ** իմաստով: Բայց հայերս կարծես աւելի բարեացակամ եւ հաւանաբար ալ աւելի իմաստուն գտնուած ենք **չեզոյք** ի նկատմամբ: Եւ շատ ճիշդ է այդ կը կարծեմ, որովհետեւ հայ ժողովուրդի առնուազն 95 տոկոսը՝ **չեզոյքը**, պետք էր այլապէս **ոչ-ուշիմ** կամ **ապուշ** կոչուէրէւ միայն մնացորդաց նուազագոյն տոկոս կուսակցականները՝ **ուշիմ:** Դժբախտաբար դեռ եւս կան այսպէս մտածողներ որոնք համար քաղաքականութիւնը կուսակցականներու մենաշնորհեալ գործունեութիւնն է: Արդեօք մեր փոլիթիքոսներէն որոնք եւ որքանն են “ուշիմ”, այդ արդէն մեր ժողովուրդի, հողի ու հայրենիքի, անցեալի ու ներկայի պատմութեան վիճակէն պետք է դատենք:

Քաղաքագիտութեան հինադիր-փիլիսոփաներէն՝ Արիստոտելի խորաթափանց եւս բնութագրմամբ մը, **ընկերային կենդանի**՝ մարդու **“հանճարը բնորոշող յատկութիւնը յարաբերակցութիւններու արագ ընկալումն է”** (POETIKA): Եւ ճիշդ այդ **ընկալումն** է , ըստ իս, որ կը զգենու **հեռատեսութիւն:** Ազատագրական պայքարի մեր **հանճարեղ մարտիկ Անդրանիկ** ն է յորդորողը թէ **“ժողովուրդի**

ճակատագրին հետ խաղացող ունեւն հանատ կամ կազմակերպություն անպայման պետք է ունենայ հեռատեսութիւն եւ իմաստութիւն”:

Ահա թէ ինչու **անիմաստ, անհեռատես կուսակցամոլութիւնը** նոյնպէս մահացու վտանգ մը եղած է եւ է Հայ ժողովուրդին համար, ինչպէս որ **եսակեղորն ու անտարբեր չեզոքը:**

ՄՇԱԿՈՅԹՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Բազմիցս արտայայտուած եմ որ **Մշակոյթը մարդու ազատութեան տենչի արտայայտութիւնն է ու յաւիտեան գոյութիւն պիտի ունենայ որքան որ մարդը գոյ է: Քաղաքակրթութիւնը այդ ազատութեան տենչը ուճաճանող եւ ազատութիւնը իրականացնող ուժն է:**

Ձայնային մշակոյթի արգասիքն է Գիրի մշակոյթը: **Գիր մշակոյթն էր ծնած Տիր աստուածը**` դիւցազն Հայկի որդին, Արամազդի գրագիրն ու սուրհանդակը, արուեստներու եւ գիտութեան աստուածը, պատգամաբերն ու լրագրողը, այլ խօսքով` դիցաբանութեան մշակոյթի գործիչը, խորհուրդ-միտք ձեւակերպողն ու ազատ-ա-գրողը:

Այո, մենք ունեինք գրոց մշակոյթ որուն ծնունդն էր դիցաբանական Տիրը` ստեղծագործ այրը: Եւ մենք ունեցանք **Հայ Գիրի Տիրայրը` Մեսրոպ Մաշտոցը, որը եղաւ մեր առաջին Անյաղթը—ազատագրող ուսուցիչը Հայոց բազմադարեան Գրոց մշակոյթին:**

Եւ իմանալով “գբանս հանճարոյ” խրատեցինք մակագրել խաղաղութեան պատգամաբեր Սուրբ Փրկիչի մօր հայանունը, եւ **Աստուածածին** ը անուանեցինք նաեւ **Տիրամայր**, այսինքն եւ բազմիմաստնօրէն Գրոց/Գիրերու Աստծոյ մայր:

Հայոց Այբուբենը հայոց միտք-ձայնի գեղեցկագոյն միասնութեան ազատագրուած ձեւն է, Ազատն Ձեւը հայ հանճարի պատկերքին: Եւ արդէն հայ ժողովուրդի իմաստութիւնն է անուանած ‘Սուրբ’ իր Ազատն Ձեւի գիտարար` Մեսրոպ Մաշտոցը:

Պատմական ճշմարտութիւն մըն է որ ժողովուրդն է մշակոյթի ամենամեծ ստեղծագործողը: Իսկ ժողովուրդի արդար ու ազատ կեանքի վառ ապագայ ստեղծելու հազարամեայ պայքարի արգասիքն է նաեւ այն, որ **ազատագրող ուսուցիչն է քաղաքակրթութիւն ստեղծողը:**

Եւ հայն ունեցաւ Տիրայր Մաշտոցի ուսանող-մեկնիչներ` ստեղծագործ մեկնաբանները համաշխարհային մշակոյթի գանձերուն: **ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ ՆՈՐՀՈՒՐԴ** ն էր այդ` Հայ Գիրի Քացաքակրթութեան իր առաջին ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄ ով:

Ճիշտ է ընկալած եւ գիտակցած հայը, որ մեր հայ-լեզուի հին ու նոր մշակները` վարդապետն ու փիլիսոփան, գիտնականն ու բանաստեղծը, արհեստաւորն ու արուեստագետը, ծնողն ու զաւակը եղած են ու պիտի ըլլան **Հայոց խորհուրդի Թարգմանիչները** յանձինս Հայ Ազատն Ձեւին` Այբուբենին:

Հայ ժողովուրդի մշակոյթին հետ շաղախուած մեր Եռամեծար Վարդապետն ալ, ունենալով ու լաւագոյնս գործադրելով մեր “իբրեւ արծիւ սաւառնող” ազատութեան հերոս Անդրանիկի յորդորած **հեռատեսութիւնն ու իմաստութիւնը**, ազատագրող ղօղանջներ սերմանեց Հայ երաժշտութեանը: **Մենք Հայերս ձայնանին մշակոյթ ունեինք: Կոմիտասով` Հայ Երգի Մեսրոպ Մաշտոցով ունեցանք**

Եւ ունինք ձայնային քաղաքակրթութիւն:

Եւ հայն ունի երիցս ծաղկեցուած՝ ազատագրող դարաւոր քաղաքակրթութիւն:

Այդ քաղաքակրթութեան կաթնաղբիւրով սերմնացած, դիւցազուն **Վարդանանց ալ գերազանցելով, Սարդարապատի “լինել թէ չլինել” ու ճակատամարտին ԼԻՆԵԼ որոշեցինք ու վերապրեցանք:**

Մեր ծաղկեցուած քաղաքակրթութեամբ ազատագրեցինք նաեւ **Արարատեան Դաշտի ‘Նշխարիը** որպէս **երիցս վերածնած Հայոց Տուն—Տիրամայր Հանրապետութիւն:** Այդ Նշխարիով հաղորդուելով, լիցքաւորուեցանք խորին խորհուրդի ուժականութեամբ, ազատագրելով նաեւ **Հայոց Արցախեան Դաշտի ‘Նշխարին ալ: Անքաղաքակիրթ՝ մշակոյթի թշնամի ձեռքեր, չար աշխարհի մեղսակցութեամբ խլած են մեր ձեռքերէն մեր Տիրաշխարիը՝ Հայ ժողովուրդի հազարամեայ բնօրրանը: Իսկ Արարատեան ու Արցախեան Դաշտերու Հայոց Տուները կը մնան, այլեւ պետք է մնան Հայոց զարթնած, ազատագրող քաղաքակրթութեան Մասեացավեհ զոյգ գագաթները:** Հեռու այդ Հայոց Տուներէն ու Տիրաշխարհի Արարատափայլ յուշէն հայը կրնայ ունենալ եւ ունի բազմերանգ հայ մշակոյթ, բայց երբեք հայ քաղաքակրթութիւն:

Լիցքաւորուինք Հայոց Մասեացավեհ Տիրամօր ազատագրող ուժականութեամբ, մեր հազարամեայ Տիրաշխարիը ազատագրելու մեր արդար պայքարին հաղորդուելով: Եւ մինչ Տիրաշխարհի ազատագրումը, երևեկ երբեք չի դադրինք գեղգեղելու Հայուն խաղաղութեան երգ երգոցը՝

Երկներ երկին, երկներ երկիր Հայաստանի

Թող ընդմիշտ փափախի խորոված սիրտը մեր Տիրաշխարհի:

Դէ ելէք Հայկազունք սիրտ սիրտի տուէք

Մենք որ ջանք անենք, իրար քոմակ անենք, շէնացնենք

Թէ ծովն էլ տեղիցը վեր կենայ, մեզ տակովը չի անիլ:

